

METODINĖS REKOMENDACIJOS ŽEMĖS ŪKIO SUBJEKTAMS EKSTREMALIOS SITUACIJOS ATVEJU

SAUSRA (KAITRA)

Kaitra – tai gamtinio pobūdžio ekstremalus įvykis, kai dienos maksimali oro temperatūra yra didesnė kaip 30 laipsnių ir tai tęsiasi ne trumpiau kaip 3 dienas. Tokiu atveju šalyje gali būti skelbiama ekstremali situacija.

Tačiau ne tik kaitra, bet ir trumpiau trunkantys karščiai gali turėti neigiamos įtakos gyventojų ir jų laikomų gyvūnų savijautai, nes karštas oras yra ne tik malonumas, bet ir pavojaus sveikatai šaltinis. Ypač pavojingi karščiai po vėsaus pavasario, kol organizmas dar nepripratęs prie karščių, dar „neužgrūdintas“ karščiui.

Perkaisti galima net ir nelabai aukštoje temperatūroje, ypač esant dideliame santykiniam oro drėgnumui, todėl nėra rekomendacijų, kokia temperatūra jau pavojinga, kokia dar ne, nes karštį žmonės ar gyvūnai nevienodai toleruoja. Svarbu karštu oru laikytis rekomendacijų, kurios padės gerai jaustis, išlikti darbingais net ir karštą dieną bei išvengti rimtesnių problemų.

Pakilus oro temperatūrai rekomenduojama gyvūnų laikytojams bei gyvūnų vežėjams saugoti gyvūnus nuo perkaitimo ir saulės smūgio. Taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad reikia užtikrinti gyvūnų kelių transporto priemonių tinkamumą, vėdinimą ir temperatūros kontrolę juos transportuojant.

Tiek ganyklose ganomi, tiek gyvūnų laikymo patalpose laikomi gyvūnai turi turėti galimybę pakankamai atsigerti arba bent jau reguliariai, kelis kartus per dieną, turi būti girdomi.

Gyvūnai neturi būti laikomi saulės atokaitoje karščiausiu dienos metu. Tam puikiai pagelbėtų medžių paunksnė ganykloje, vidurdienį gyvulių pargynimas į tvartus, gyvūnų aplaistymas vandeniu. Tvirtuose, kuriuose laikomi gyvuliai, taip pat paukštininkystės ūkiuose, turi būti užtikrinama pakankamai efektyvi vėdinimo sistema bei jos gedimo atvejais – aliarmo sistemų funkcionavimas.

Gyvūnų laikytojai, pastebėję šiluminiam perkaitimui bei saulės smūgiui būdingų gyvūnų būsenos pakitimų (dažną paviršinį kvėpavimą, stiprų prakaitavimą, nerimą, sutrikusią judesių koordinaciją), visų pirma, privalo apsaugoti gyvūnus nuo tiesioginių saulės spindulių, atvėsinti juos įrengiant pavėsines, apipilant vandeniu ir dėl tolesnio gydymo kreiptis į privačius veterinarijos gydytojus.

Karščių metu gyvūnus puola kraujasiurbiai vabzdžiai. Gyvūnų laikytojai turėtų pasirūpinti gyvūnų apsauga nuo vabzdžių. Ganyklose ganomiems gyvuliams šios priemonės turėtų būti naudojamos reguliariai, atsižvelgiant į priemonių naudojimo instrukcijose nurodytus naudojimo reikalavimus. Apsaugos nuo vabzdžių priemonių galima įsigyti veterinarijos vaistinėse.

Aukšta lauko temperatūra bei drėgmė keičia gyvūnų gerovės sąlygas juos vežant. Vežėjai ir gyvūnų palydovai turėtų atkreipti dėmesį į transporto priemonių būklę karščių metu, užtikrinti, kad jose veiktų girdymo, vėdinimo bei aliarmo sistemų įrenginiai, vežimo metu būtų suteikiamas didesnis plotas gyvūnams, ypač ilgų kelionių metu. Turi būti pakankamas kiekis pakratų, pašarų, daugiau vandens atsargų (1,5 proc. naudingos apkrovos). Nereikėtų planuoti ilgų kelionių karščių metu, geriau tai daryti vėlesniu paros metu. Trumpas keliones, vežant gyvūnus į skerdyklas, reikia planuoti anksti ryte ar vakare. Vairuotojai ir palydovai turi užtikrinti, kad kelionei užtrukus ar nutrūkus būtų pasirūpinta gyvūnais, numatyta, kur juos iškrauti, žinoti, kur kreiptis veterinarinės pagalbos, veterinarijos gydytojams-inspektoriams pareikalavus pateikti skubios veiklos planus.

Kelių transporto priemonėse turi būti įrengta temperatūros kontrolės sistema, taip pat tokių duomenų registravimo įrenginys. Davikliai turi būti išdėstyti tose sunkvežimio dalyse, kurias, atsižvelgiant į konstrukcines charakteristikas, galėtų labiausiai paveikti nepalankiausios oro sąlygos. Prie tokiu būdu gautų temperatūros duomenų nurodoma data ir, pareikalavus, jie pateikiami kompetentingai institucijai. Kelių transporto priemonėse turi būti įrengta aliarmo sistema, kuri praneštų vairuotojui, kai garduose, kuriuose laikomi gyvūnai, temperatūra pasiekia aukščiausią arba žemiausią ribą.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad visos ilgos kelionės turi būti iš anksto planuojamos, numatant privalomus sustojimus gyvūnams pašerti, pagirdyti ar poilsiu.

Vežant gyvūnus augintinius savininkai turėtų žinoti, kad niekada negalima palikti augintinių transporto priemonėje, ypač karščių metu. Norint apsaugoti gyvūnus nuo perkaitimo, transporto priemonėje turi veikti vėdinimo sistema, gyvūnams augintiniams turi būti pakankamai vandens atsigeriti, transporto priemonė gali būti palikta trumpam ir tik pavėsyje. Karščių metu kelionių su gyvūnais augintiniais patartina atsisakyti, tačiau, nesant galimybės atsisakyti, patartina keliauti vėsesniu metu.

Rekomenduojamos prevencinės priemonės, švelninančios karščio ir saulės žalingą poveikį organizmui:

- jei yra galimybė suteikti gyvūnams pavėsį, ten juos ir nuvesti.
- užtikrinti, kad gyvūnas turėtų laisvą priėjimą prie vandens atsigeriti, jei net kelis kartus per dieną juos reikia girdyti.

Ribokite fizinį aktyvumą ir buvimo karštyje trukmę:

- karštuoju metų laiku fizinius darbus, jei dirbama arkliu, atlikite ryte ar vakare, karštomis ir tvankiomis dienomis patariama riboti fizinį aktyvumą, pavojingiausias laikas – nuo 11 iki 17 val.;
- ribokite buvimo trukmę karštoje aplinkoje, venkite saulėkaitos, tiesioginių saulės spindulių poveikio.

Karščio metu gyvūnai nukenčia dėl:

- saulės nudegimų;
- perkaitimo, vadinamojo šilumos smūgio;
- saulės smūgio;
- hipoksijos (deguonies bado).

Galimos perkaitimo priežastys:

- aukšta aplinkos oro temperatūra (dažniausiai 30 ir daugiau laipsnių);
- didelis santykinis oro drėgnis (dėl didelio santykinio oro drėgnio organizmas jaučia keliais laipsniais aukštesnę temperatūrą negu yra iš tikrųjų);
- intensyvi saulės spinduliuotė (didelis saulės aktyvumas);
- mažas oro srauto judėjimas apatiniuose atmosferos sluoksniuose, nesugebantis išsklaidyti prie žemės susikaupusios šilumos;
- mažai vartojama skysčių;
- ilgai ir sunkiai dirbama ar intensyviai judama saulės atokaitoje ar karštoje nevedinamoje patalpoje;
- organizmas nebuvo palaipsniui pratinamas prie karščio;
- perkaitimas labai priklauso ir nuo amžiaus, sveikatos būklės, fiziologinės būklės.

Perkaitimo simptomai:

- aukštesnė nei įprasta kūno temperatūra;
- odos paraudimas ir karščiavimas;
- mieguistumas, vangumas, nenoras judėti.

Saulės smūgio simptomai (požymiai):

- pykinimas, vėmimas;
- padažnėjęs kvėpavimas ir pulsas;
- aukšta kūno temperatūra;

- sąmonės netekimas, apalpinimas;
- galima mirtis nuo edemos (smegenų paburkimo), jei laiku nesuteikiama pirmoji pagalba.

Pirmoji pagalba esant saulės smūgiui:

- skubiai išveskite ar išneškite nukentėjusįjį iš karštos aplinkos į pavėsį ar vėsią vietą;
- vėdinkite vėduokle, ventiliatoriumi ar kita priemone;
- apipurškite ar suvilgykite vandeniu;
- ant galvos dėkite šaltą kompresą, jei yra galimybė, su ledu;
- kreipkitės į veterinarijos specialistą dėl tolesnio gydymo.

Hipoksija (deguonies badas):

- gamtinės hipoksijos esmė – per karščius ore labai sumažėja deguonies;
- hipoksija pavojinga visiems;
- vienintelis būdas išvengti hipoksijos – didžiausios kaitros valandomis (nuo 11 iki 17 val.) stengtis nevesti gyvūnų į lauką;

Kylant sausros pavojui:

- vykdyti nuolatinę augalų ir dirvos stebėseną;
- būtina riboti vandens naudojimą drėkinimui;
- nusistatyti prioritetinius pasėlius, kurie, esant galimybei, turi būti drėkinami. Daugiamečiams augalams skirti mažiau dėmesio (mažiau drėkinti);
- esant galimybei, drėkinti per šaknų sistemą kuo lėčiau. Tai padeda augalams vystyti gilesnę šaknų sistemą, kuri leidžia geriau išgyventi sausringą periodą;
- riboti cheminių augalų apsaugos priemonių ir trąšų naudojimą. Planuojant augalų tręšimą, daugiau dėmesio reikia skirti subalansuotai augalų mitybai elementais, didinančiais atsparumą sausroms – kaliu, mikroelementais. Dėl galimų dažnesnių ligų ir kenkėjų protrūkių augalų apsaugos nuo žaladarių programose turi būti numatytos veiksmingiausios priemonės.

URAGANAS, ŠKVALAS

Pučiant stipriam vėjui lūžta dideli medžiai, krinta jų šakos, griūva silpnos konstrukcijos statiniai, virsta nepritvirtinti įrenginiai. Be to, gali sutrikti ryšiai ir elektros energijos tiekimas. Todėl, gavus informaciją apie gresiantį uraganą ar škvalą, rekomenduojama:

- sutvirtinti laikinus pastatus, statinius, mechanizmus, laikinąsias konstrukcijas, įrenginius. Sandariai uždaryti pastatų langus, duris, stoglangius ir kitas angas;
- sunešti į vidų daiktus, kuriuos gali pakelti vėjas arba juos gerai pritvirtinti. Svarbesniuose objektuose patikrinti avarinius elektros energijos šaltinius, apsirūpinti kuro atsargomis;
- nerišti gyvulių po aukštais medžiais, prie elektros linijų;
- uždaryti tvartų, namų duris, langus, langines;
- namuose turėti žibintuvėlį, atsarginių elementų, radijo imtuvą, žvakių.

SPEIGAS

Hidrometeorologams pranešus apie didelius šalčius, kilsiančią pūgą, geriau pasilikti namie ir apsirūpinti maisto, vandens ir kuro atsargomis, reikia paruošti gyvuliams pašaro ir vandens atsargų. Iš namų išvažiuoti ar išeiti ar vesti gyvulius į lauką rekomenduojama tik būtiniausiu atveju.

Esant žieminių javų derliaus iššalimo pavojui, pasirūpinkite sėkla galimam atsejimui.

POTVYNIS

Potvynius Lietuvoje sukelia smarkios liūtys, sparčiai tirpstantis sniegas, upių poplūdžiai, prasidėję dėl pasikeitusio vėjo upių žiotyse atplukdyto vandens. Kasmetiniai potvyniai kelia grėsmę gyventojų sveikatai, gyvybei ir jų turtui, todėl jam būtina iš anksto rengtis.

Geriausia žmonių ir gyvūnų apsaugos priemonė – jų evakavimas iš pavojingos vietovės.

Jeigu nusprendėte likti potvynio zonoje, **pradėkite rengtis galimam potvyniui:**

- įsigykite patikimą plaukiojimo priemonę (plaustą, valtį);
- parūpinkite ne mažiau kaip 10-čiai parų:
  - pašarų gyvūnams,
  - medikamentų,
  - geriamojo vandens,
  - degtukų, žvakių, žibalinių lempų, žibalo, žibintų, malkų,
  - mobiliojo ryšio telefoną ir atsarginius maitinimo elementus.
- gerai izoliuokite visus elektros laidus, kad neįvyktų trumpasis jungimas;
- užsandarinkite šulinius, kad į juos nepatektų užterštas paviršinis vanduo. Viršutinį šulinio rentinį patartina apiplūkti moliu, o aplink šulinį suformuoti nuolydį, kurį reikėtų išgrįsti akmenimis arba išbetonuoti;
- apsaugokite sodybą nuo ledo lyčių, įkalkite apsauginius stulpus;
- pažymėkite vėliavėlėmis ar kitais ženklais, kaip privažiuoti nuo pagrindinio kelio iki sodybos;
- išvežkite iš užliejamų vietų trąšų ir pesticidų atsargas;
- patikrinkite, kad garažuose, ūkiniuose pastatuose, sandėliukuose neliktų atvirų teršalų (chemikalų, tepalų ir kt.), kurie gali užteršti aplinką;
- užsandarinkite naftos produktų saugyklas;
- patepkite storu tepalo sluoksniu paliekamų įrenginių (mechanizmų) metalines detales, sutvirtinkite atskiras konstrukcijas;
- apdrauskite savo ir šeimos narių turtą;
- papildomai augalininkystės ūkiai turėtų imtis atsargumo priemonių, siekiant išvengti cheminių augalų apsaugos priemonių ir trąšų patekimo į vandenį. Jos turi būti išvežtos iš galimai užliejamų vietų. Jeigu jų išvežti iš pavojingų vietų nėra galimybės, turi būti pasirūpinta papildoma pastatų, kuriuose laikomos šios medžiagos, apsauga, jos turi būti sukeltos ant tam tikslui specialiai įrengtų lentynų.
- **Pasibaigus potvyniui**
- griežtai draudžiama liesti nutrūkusius laidus, patiems atlikti elektros tinklų ir elektros įrenginių remonto darbus, įjungti agregatus, stakles ir kitus įrenginius.
- praneškite seniūnijai apie potvynio metu patirtus nuostolius.